

**MENDELOVA UNIVERZITA V BRNĚ
AGRONOMICKÁ FAKULTA**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

BRNO 2016

ANDREA STŘÍTEŽSKÁ

Mendelova univerzita v Brně
Agronomická fakulta
Ústav morfologie, fyziologie a genetiky zvířat

Agronomická
fakulta

Mendelova
univerzita
v Brně

Přirozené partnerství člověka a koně

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

Ing. Dagmar Pospíšilová, Ph.D.

Vypracovala:

Andrea Střítežská

Brno 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci: „Přirozené partnerství člověka a koně“ vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů a v souladu s platnou *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědom/a, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne:.....

.....
podpis

PODĚKOVÁNÍ

Velmi ráda bych tímto chtěla poděkovat své vedoucí bakalářské práce Ing. Dagmar Pospíšilové, Ph.D. za pomoc při zadávání bakalářské práce, trpělivost, ochotu, odborné vedení, konzultace, věcné připomínky a cenné informace, které mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá přirozeným partnerstvím člověka a koně. Úvod je zaměřen na schopnost koně komunikovat, kde je popsán zrak a sluch. Druhá kapitola popisuje druhy komunikace koní mezi sebou a jejich hierarchii. Koně se dorozumívají pomocí dotykové, zvukové, pachové a zrakové komunikace. Další část bakalářské práce se zaměřuje na mezidruhovou komunikaci, čímž je myšlena komunikace mezi člověkem a koněm. Člověk s koněm komunikuje řečí těla a hlasovým projevem. Dále je uvedeno Sedm her, které jsou základem Parelliho výcvikového programu. Poslední část je zaměřena na metodu Join-Up, kterou jako první začal uplatňovat Monty Roberts.

Klíčová slova: kůň, člověk, komunikace, partnerství

ABSTRACT

This thesis deals with the natural partnership of man and horse. Introduction is focused on the horse's ability to communicate, which describes the vision and hearing. The second chapter describes the types of horses communications between themselves and their hierarchy. Horses communicate by touch, sound, smell and visual communication. Another part of the thesis is focused on interspecies communication, which is meant communication between man and horse. The man with the horse communicates with body language and vocal expression. The following are Seven games, which are the basis Parelli training program. The last part is focused on the method of Join-Up, which first began to apply Monty Roberts.

Keywords: horse, man, communication, partnership

OBSAH

1	ÚVOD.....	7
2	SCHOPNOST KONĚ KOMUNIKOVAT.....	8
2.1	Zrak.....	8
2.2	Sluch.....	9
3	Komunikace koní.....	11
3.1	Hierarchie mezi volně žijícími koňmi	11
3.2	Hierarchie mezi koňmi v uměle vytvořeném stádě	12
3.3	Komunikace koní.....	12
3.3.1	Dotyková komunikace	13
3.3.1.1	Očichávání	14
3.3.1.2	Olizování.....	14
3.3.1.3	Bonding (imprinting)	14
3.3.1.4	Grooming.....	15
3.3.2	Zvuková komunikace.....	15
3.3.2.1	Řičení	15
3.3.2.2	Řehtání	15
3.3.2.3	Ržaní	16
3.3.2.4	Frkání	16
3.3.3	Pachová komunikace	16
3.3.4	Zraková komunikace.....	17
3.3.4.1	Kůň uvolněný a spokojený	17
3.3.4.2	Kůň pozorný	18
3.3.4.3	Kůň vystrašený	18
3.3.4.4	Kůň nemocný.....	18
4	MEZIDRUHOVÁ KOMUNIKACE	19
4.1	Hierarchie ve vztahu kůň a člověk.....	19
4.2	Komunikace lidí.....	19
4.3	Komunikace mezi koněm a člověkem	20
4.3.1	Řeč těla	21
4.3.2	Zvukové projevy	21
4.3.2.1	Stejná slova	22
4.3.2.2	Tón	22
4.3.2.3	Modulace	22
4.3.2.4	Hlasitost	22
5	SEDM HER	23
5.1	Přátelská hra.....	23
5.2	Dikobrazí hra	24
5.3	Řídící hra.....	24
5.4	Jo-jo hra	24
5.5	Kruhová hra	25
5.6	Stranová hra	25
5.7	Prostorová hra	26
6	JOIN-UP	27
6.1	Násilí v Join-Up	28
6.2	Pomůcky k Join-Up	28
6.3	Úkoly v Join-Up.....	28
6.4	Samotná práce metodou Join-Up.....	29

6.4.1	Úkol první (Join-Up)	29
6.4.1.1	Signály v Join-Up u koně.....	30
6.4.1.2	Signály v Join-Up u člověka	31
6.4.2	Úkol druhý (Follow-Up).....	32
6.4.3	Úkol třetí (Doteky na zranitelných oblastech).....	33
6.4.4	Úkol čtvrtý (Zvedání noh)	33
6.4.5	Úkol pátý (Umístění sedlové deky na hřbet koně)	34
6.4.6	Úkol šestý (Umístění sedla na hřbet koně)	34
6.4.7	Úkol sedmý (Nasazení uzdy).....	35
6.4.8	Úkol osmý (Práce na dlouhých opratích)	36
6.4.9	Devátý úkol (Práce s jezdcem)	38
7	ZÁVĚR	40
8	Použitá literatura	41

1 ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá přirozeným partnerstvím člověka a koně. Jedná se o nenásilnou komunikaci s koněm. Člověk se snaží o partnerství s koněm. V žádném případě se kůň fyzicky netrestá.

Člověk se musí naučit řeč koní, protože kůň se nenaučí lidskou řeč. K tomu, aby se naučil komunikovat s koněm, bude muset znát i koňskou hierarchii. Na počátku se koně pozorovali ve volné přírodě, kde je nemohl ovlivnit člověk. Díky pozorování se dokázalo, že koně mezi sebou komunikují pomocí dotyků, pachů, zvuků a zraku.

Člověk díky tomuto pozorování koní ve volné přírodě může s koněm komunikovat pomocí jejich přirozené komunikace. Člověk pro komunikaci s koněm využívá zvukové projevy a řeč těla. Kůň se velice dobře naučí rozumět člověku, protože tato komunikace je mu vlastní.

Budou popsány dvě rozdílné metody komunikace s koňmi a následné navázání partnerství mezi člověkem a koněm. První bude popsána metoda Sedm her, které tvoří základ Parelliho výcvikového programu. První tři hry tvoří základ, další čtyři hry jsou účelové, které rozvíjí schopnosti koně. Vycházejí z prvních třech her, které je potřeba dokonale ovládat. V případě, že nastane problém, tak se k předešlým hrám vrátí. Sedm her posiluje sebedůvěru a sebejistotu koně, dále bude více důvěřovat lidem a nebude reagovat strachem na povely od člověka.

Druhá metoda je Join-Up, kterou vymyslel Monty Roberts kvůli obsedání koní, protože věřil, že existuje způsob bez fyzického trestání. Join-Up má přesně dané pravidla, které se musejí dodržovat, nedají se zkrátit ani zjednodušit. Kůň postupně s člověkem plní úkoly, přitom si zvykne na práci v přítomnosti člověka a následně i na práci s jezdcem v sedle. S koněm se komunikuje pomocí jeho přirozené řeči, které rozumí.

2 SCHOPNOST KONĚ KOMUNIKOVAT

Koně se pomocí smyslů orientují a vnímají okolní prostředí (HERMSEN, 2012).

2.1 Zrak

Oči koně jsou jedny z největších očí mezi savci, předčí sloní či velrybí oko. Koňský zrak zachycuje světlo, barvy, tvary (ŠVEHLOVÁ, 2013).

Kůň vidí na několik set metrů. Ostré vidění má jenom malá část zorného pole. Astigmatismus znamená, že kůň objekty, které jsou ve stejné vzdálenosti, nemusí vidět stejně ostře (HERMSEN, 2012). Rohovka je elipsoidní, z toho plyne jiné zakřivení jak vodorovné tak svislé (DUŠEK, 2007). Nejostřejší vidění je ve střední části sítnice, z toho důvodu nastavuje různě hlavu, aby si předměty dobře prohlédl. Paprsek prochází skrz čočku na střední část sítnice. V případě zamezení pohybu hlavou se může vylekat, protože nemá optimální výhled pro rozeznání předmětu. Zorné pole je obrovské z důvodu zachycení útočníka. Díky tomu je jeho přežití ve volné přírodě úspěšné. Do zorného pole zasahují končetiny, které jediné brání ve výhledu před nebezpečím (DOUGLAS-COOPER, MCBANE, 2008).

Kůň má binokulární i monokulární vidění. Oči jsou po stranách hlavy z čehož vyplývá, že vidí monokulárně (160° - 170° na každé straně koně), vnímá okolí pomocí dvou rozdílných obrazů, ve kterých vidí prakticky vše kolem sebe (HERMSEN, 2012; MICKLEM, 2004). Binokulární vidění je jen před koněm, zabírá jen malou část zorného pole a pomáhá odhadnout vzdálenost (DOUGLAS-COOPER, MCBANE, 2008; MICKLEM, 2004). Vzdálený objekt je pro koně lépe pozorovatelný, nachází-li se v binokulárním viděním (BŘEZINOVÁ, PETŘÍK, 1987).

Slepé zóny se nacházejí rovnou před koněm a za ním. V těchto místech kůň nic nevidí (HERMSEN, 2012). Často se stává, že kůň vykopne po objektu, který se nečekaně objeví za zádí. Pro koně je to přirozená reakce (DUŠEK, 2007). Diagonálně za sebe vidí, ale není to ostré, musí zdvihnout hlavu a natočit ji tím směrem. Pokud kůň cokoli nevidí dobře, v mnoha případech se poleká. Když se poleká, člověk musí zůstat co nejvíce v klidu a dát najevo, že se nic neděje a vše je v pořádku (HERMSEN, 2012).

Kůň perfektně rozpozná světlo a tmou (stín), v přechodu mezi světlem a tmou či naopak musí zaostřit (BAYLEY, 2004; MICKLEM, 2004). K vnímání světla a tmy jsou přizpůsobeny světločivné buňky tyčinky (ŠVEHLOVÁ, 2013). Na blízkou vzdálenost

dokonale rozezná pohyb, který není větší jak 0,2 mm. Takový pohyb člověkem nepostřehnutelným zapříčiní vánek a pohne se stéblem trávy nebo kusem předmětu, koně to může vylekat (BŘEZINOVÁ, PETŘÍK, 1987).

Kůň rozpozná některé barvy (červenou, modrou, zelenou, žlutou). Předpokládá se, že žlutou barvu vidí nejlépe. Dle DOUGLAS-COOPER, MCBANE (2008) rozeznávají žlutou, oranžovou, červenou a zelenou, jenže neumí rozpoznat modrou a fialovou. Podle MICKLEM (2004) mají koně omezené vidění barev, protože jsou dichromatičtí. Vnímají červenou a modrou barvu, ale protože neumějí rozlišit zelenou od šedé. Autoři BŘEZINOVÁ, PETŘÍK (1987) se domnívají, že kůň vnímá dobře barvy pomocí čípků. ŠVEHLOVÁ (2013) zastává názor, že koně vnímají jen dva okruhy barev, oranžové a fialové. Autor DUŠEK (2007) uvádí barevné spektrum růžové, šedé, žluté, modré a bílé. Kdežto nerozliší červenou od černé barvy.

2.2 Sluch

Pomocí sluchu kůň zaznamená, zjistí místo vzniku a zdroj zvuku (ŠVEHLOVÁ, 2013). Kůň má lepší sluch než člověk, slyší několikanásobně lépe (HERMSEN, 2012). Lidé mají rozsah slyšení od 20 Hz do 20 kHz, kdežto kůň slyší od 55 Hz do 35 kHz (MICKLEM, 2004). Díky tomuto rozsahu slyší oproti člověku infrazvuky i ultrazvuky (DOUGLAS-COOPER, MCBANE, 2008). V mnoha případech se kůň poleká, protože nějaký zvuk zachytí, přestože člověk nic neslyší. Je to dáno rozsahem slyšení (MICKLEM, 2004). Ve tmě se nejčastěji řídí sluchem (HERMSEN, 2012).

Zvuky z okolního prostředí zachytí pomocí pohyblivých ušních boltců (více než 180 °) i z velké dálky (HERMSEN, 2012; MICKLEM, 2004). Pravý i levý ušní boltce se může natočit jiným směrem, aby zjistil z jakého směru zvuk přichází (BŘEZINOVÁ, PETŘÍK, 1987). Zvuky se dále dostávají do otvoru v lebce až ke střednímu uchu. Ve středním uchu je soubor malých kostí a dutin, které spolu s bubínkem zesilují a přenášejí zvuky na zvláštní nervy, které dále posouvají do mozku, kde se teprve rozhodne zda je zvuk nebezpečný či nikoli (DOUGLAS-COOPER, MCBANE, 2008). Neznámý a nečekaný zvuk zapříčiní útěk do bezpečí, je to první a přirozená reakce koně (BAYLEY, 2004).

Kůň pomocí zvuků pozná jezdce, ošetřovatele, auto veterináře nebo otevření dveří do stáje na krmení (BŘEZINOVÁ, PETŘÍK, 1987; DOUGLAS-COOPER, MCBANE, 2008).

3 Komunikace koní

3.1 Hierarchie mezi volně žijícími koňmi

Hierarchie je hodnotní žebříček seřazený podle dominance. Hierarchie je ve všech skupinách zvířat a koně nejsou výjimkou. Když jsou dva jedinci, je mezi nimi určitá hierarchie. Jeden je výše postavený a druhý níže postavený (HILLOVÁ, 2011).

Podle WIDDICOMBEOVÉ (2009) se teorie a názory na hierarchii mezi koňmi měnily a stále se mění z důvodu nových postřehů a výzkumů v oblasti pozorování chování volně žijících koní. Donedávna se věřilo, že hřebec je vůdcem stáda. Usuzuje se, že ostatní koně ze stáda jsou pod vůdčí klisnou. Členové stáda kromě již zmíněné vůdčí klisny si vytvoří hierarchii, kdy na nejvyšším místě mají „vůdčí klisnu“ a pak se uspořádají sami do hierarchie (WIDDICOMBEOVÁ, 2009).

Ve skupině koní je vždy nějaký vůdce, ale vždy nemusí jít o jednoho a toho samého koně. Vůdce se mění podle situace. Pokud stádu hrozí nějaké nebezpečí, tak v danou chvíli je vůdcem hřebec, který své stádo žene do bezpečí. Hřebec je vždy na konci stáda. Do pozice vůdce se může dostat i starší klisna, která také z nějakého důvodu dá podnět k útěku. Do vůdcovské pozice se může dostat více klisen, není dané, že to musí být neustále jen jedna a ta samá klisna (WIDDICOMBEOVÁ, 2009).

Koně mezi sebou při tvorbě hierarchie použijí fyzickou sílu. Kůň svou fyzickou sílu ukazuje pomocí kopání, kousání a neustálým napadáním a pronásledováním soupeře (HILLOVÁ, 2011). Pokud se ve stádě ustálí hierarchie, tak nastane klid, protože každý kůň bude mít své postavení ve stádě. Občas se stane, že nějaký kůň v hierarchicky uspořádané skupině bude usilovat o lepší postavení a tím se zase objeví fyzické boje (HILLOVÁ, 2012). Postavení koně ve skupině je ovlivněno věkem, velikostí, pohlavím, silou, temperamentem, délkou ve stádě, atletickými schopnostmi (HILLOVÁ, 2011; HILLOVÁ, 2012).

Volně žijící koně nejčastěji projeví agresi v těchto situacích:

1. Klisna bývá agresivní (odhání je) na ostatní jedince ze stáda, jakmile přivede na svět hříbě a její roční potomek nebo ostatní členové stáda se přibližují moc blízko.
2. Agrese se projeví na hříběti, které porušilo pravidla. Za porušení pravidel se například považuje, když se hříbě pokusí napít mléka od cizí klisny nebo když se hříbě ocitne v osobním prostoru jiného koně.

3. Pokud je stádo o velkém počtu koní.
4. Jestliže se stádo rozroste o nového jedince, který dříve patřil do jiného stáda (WIDDICOMBEOVÁ, 2009).

3.2 Hierarchie mezi koňmi v uměle vytvořeném stádě

V uměle vytvořených podmínkách, což jsou uměle vytvořené stáda, která se málokdy podobají stádu volně žijících koní. V uměle vytvořených podmínkách jsou prostory i zdroje omezeny. Z důvodu omezení v nepřírodních podmínkách jsou koně v podstatě nuceni soupeřit o prostory a zdroje, které mají k dispozici. To by se u volně žijících koní nestalo, protože nemají o co soupeřit. Volně žijící koně nesoupeří o pastvu při jejím nedostatku, raději se pokusí najít jinou a při tom se přesunou. Pro volně žijící koně agresivita a soupeření není každodenní záležitost (WIDDICOMBEOVÁ, 2009).

V uměle vytvořeném stádě, kde chceme přidat dalšího jedince, musíme postupovat pozvolna. Nejdříve nového jedince dáme do vzdálené ohrady, tak aby koně na sebe viděli a cítili se. Nedáváme ho hned vedle do ohrady, aby se k sobě nemohli dostat. Koně tak necháme pár dní, aby si na sebe navzájem zvykli. Po pár dnech začneme s bližším seznamováním. Nového koně seznámíme jako první s jedinci ze stávajícího stáda, kteří jsou přátelští a mírní. Až se nakonec seznámí s celým stádem, do kterého bude patřit (HILLOVÁ, 2011).

V uměle vytvořeném stádě se jako vůdce ukazuje kůň, který je agresivní, bývá první u napáječky, u sena, u vrat, odhání ostatní jedince z cesty, kterou si vybral, pokud tam nějaký kůň stojí, tak musí rychle uhnout, jinak bude potrestán. Takového agresivního koně si hned ve stádě všimneme, protože je jeho chování dobře identifikovatelné (WIDDICOMBEOVÁ, 2009).

3.3 Komunikace koní

Komunikace byla pro člověka zajímavá oblast, protože se mohl dozvědět, jak mezi sebou komunikují a porozumět jejich řeči (CZAKO, NOVACKÝ, 1985). Díky technickým prostředkům můžeme v dnešní době přesněji zkoumat a zaznamenávat komunikaci koní (WAILLY, 2005). Zvířata mezi sebou komunikují pomocí pohybů těla, mimiky, různých zvuků, pachů. V poslední době se poznatky v komunikaci zvířat

rozšířily. Díky novým poznatkům se zjistilo, že se zvířata dorozumívají více prostředky a způsoby než se předpokládalo (PEDERSEN, 2013).

3.3.1 Dotyková komunikace

Tahle komunikace mezi koňmi je výrazně omezena, protože zvířata většinou nejsou v bezprostřední blízkosti. Kůň se různými částmi svého těla dotýká jiného koně na různých částech jeho těla (DURUTTYA, 2005). Dotyk je velmi různorodý, od očíhávání a olizování přes jemné okusování až po čištění těla (DURUTTYA, 1993; DURUTTYA, 2005).

Obrázek č. 1: Dotyková komunikace dvou jedinců (Střítežská, 2012)

Vyjmenované dotykové činnosti ve stádě udržují soudržnost jedinců a uvolňují vzniklé napětí. Dotečky podřízeného jedince na výše postaveném jedinci jsou signálem k tomu, že podřízený jedinec plně respektuje postavení k dominantnějšímu jedinci. Dotykem kůň může dát najevo usmíření s jiným koněm nebo se hřebci dotýkají klisny, pokud se chtějí pářit (DURUTTYA, 2005). Dotyková komunikace je důležitá i z pohledu matky a potomka. První komunikace hříběte je dotyková, tahle komunikace proběhne krátce po porodu. Pokud se samice dotýká svého hříběte, tak se hříbě cíti bezpečně (DURUTTYA, 2005).

3.3.1.1 Očichávání

Daní jedinci se k sobě přibližují, uši mají vzpřímené a krk je ohnutý. V tomto postavení těla se jedinci k sobě přiblíží a navážou kontakt. Očichávání začíná na stejných místech. Jedinci, kteří se očichávají, nemají záměr o vyšší postavení v hierarchii. Při téhle činnosti je nejdůležitější čich (DURUTTYA, 1993).

3.3.1.2 Olizování

Olizování většinou provádí dva jedinci, kteří jsou v podstatě na stejném místě v hierarchii. Jestliže chce být jeden kůň olíznán druhým, tak se k němu přiblíží se sníženou a dopředu směřující hlavou. Zůstane u něho stát a čeká, jestli ho daný jedinec začne olizovat, pokud se tak nenastane, pokusí se ho přemluvit k činnosti svým dotykem. Jak ho kůň začne olizovat, tak si nastaví část těla, kterou chce olízat. Následně olizování probíhá vzájemně (DURUTTYA, 1993).

Olizování probíhá samozřejmě i mezi klisnou a hříbětem v prvních hodinách po porodu. Tím, že samice olizuje svoje hříbě, tak vysuší jeho povrch těla. Olizování pomáhá k rozptýlení krve a k navázání kontaktu mezi matkou s potomkem (DURUTTYA, 1993).

3.3.1.3 Bonding (imprinting)

Vzniká mezi matkou a jejím potomkem a to hned při porodu a následně po něm, kdy matka olizuje a oždibuje svého potomka. Hříbě v té době od matky saje mlezivo. Hříbě v prvních týdnech zůstává blízko matky a klisna si ho bedlivě hlídá. S přibývajícím věkem potomka se bonding začne vytrácet, což je dobře, protože potomka už můžeme odstavit od matky (HILLOVÁ, 2011).

V uměle vytvořeném stádě odstavení většinou probíhá okolo půl roka života hříběte, kdy je hříbě skoro nezávislé na matce. Hříbě se oddělí od klisny, tak aby nemohla probíhat zraková ani zvuková komunikace. Pokud je to možné, tak se umísťuje více odstavených hříbat pohromadě, aby si navzájem dělala společnost (HILLOVÁ, 2011).

U volně žijících koní odstavení neprobíhá jak v uměle vytvořeném stádě, uskutečňuje se, až na svět přijde nový potomek, o kterého se bude muset klisna postarat. Pokud je starší potomek samice, tak zůstává s klisnou (HILLOVÁ, 2011).

3.3.1.4 Grooming

Česky řečeno vzájemná péče o srst. Grooming zastává pravidlo, že když jeden kůň poškrábe nebo bude okusovat druhého, tak se mu to od jedince, kterému věnoval svou pozornost, vrátí. Koně, kteří provádějí grooming, tak jsou paralelně vedle sebe v obrácených pozicích (HILLOVÁ, 2011).

3.3.2 Zvuková komunikace

Zvuk je v prostoru šířen bez problémů. Tahle komunikace probíhá i přes větší vzdálenost, jedinci nemusí stát vedle sebe (DURUTTYA, 2005).

Bioakustika je obor zabývající se zvukovými projevy zvířat. Zvuky, které koně vydávají, napomáhají komunikaci a dorozumívání mezi sebou (MOROZOV, 1987). Zvuková komunikace je energeticky náročná (VOŘÍŠKOVÁ, 2001).

Zvuková komunikace je závislá na individualitě koně a na okolnostech, při kterém ji kůň použije. Nejčastější rozdíly jsou v hlasitosti, délce a četnosti výskytu (DURUTTYA, 1993).

3.3.2.1 Řičení

Vysoko položené zvuky, které mají krátké trvání. Je to jednoduchý a většinou i hlasitý tón. Řičení vydávají hřebci, když mezi nimi schyluje k agresii. Klisny mohou použít také tuhle zvukovou komunikaci. Nejčastěji klisnu uslyšíme tyhle zvuky vydávat, když nebude svolná k páření (DURUTTYA, 2005). Hříbě, které bylo odstaveno a snaží se získat zvukovou komunikaci se svou matkou. Řičení vydávají i koně, kteří jsou nějakým způsobem závislí na stádu či jen na jednom koni ze stáda (HILLOVÁ, 2011).

3.3.2.2 Řehtání

Řehtání a ržání jsou nejvíce používané zvuky koní. Zvuk řehtání je nízkopoložený. Rozléhá se po okolí a je většinou i dlouho slyšet (DURUTTYA, 2005).

Koně ve volné přírodě řehtají v těchto případech:

1. Když matky hříbat oznamují svým potomkům, že je konec odpočinku.
2. Hříbata řehtají, pokud se přibližují k matkám po delší době, kdy nebyly v kontaktu.

3. Pokud hřebec má zájem o klisnu a chce se s ní pářit.

4. Klisna řehtá na svého potomka, pokud se ji zatoulá nebo se zapomene a ona už ho nevidí (DURUTTYA, 2005).

Ve stádě, které vytvořil člověk, nejčastěji kůň řehtá, když je doba krmení. Pokud kůň uslyší řehtat jiného koně, tak většinou odpoví řehtáním (DURUTTYA, 2005).

Klisny řehtají častěji a to ze dvou důvodů. Musí odpovídat na ržání svého potomka a musí naučit potomka rozlišovat sebe mezi ostatními jedinci ze stáda (DURUTTYA, 2005).

3.3.2.3 Ržání

Je to krátký a vysoký tón, který kůň vydává, pokud pociťuje bolest, úzkost, varování (VOŘÍŠKOVÁ, 2001; HILLOVÁ, 2011). Pokud bude kůň ržát, tak bude mít natažený krk

a hlava bude v rovině s tělem. Kůň horní pysk ohrne směrem vzhůru, takže mu bude vidět na zuby, které bude mít u sebe (HROUZ, 2012).

3.3.2.4 Frkání

Frkání je u koní běžné a nejčastěji ho uslyšíme při třech různých situacích. Jako první může kůň frkat, když narazí na neznámý předmět a cítí se být zranitelný. Za druhé frká, když se prachové částice dostanou do dýchacích cest a kůň prachové částice chce dostat mimo dýchací cesty. Kůň může frkat při výcviku, kdy dává najevo uvolnění (VOŘÍŠKOVÁ, 2001).

3.3.3 Pachová komunikace

Pachová komunikace patří k nejstarším způsobům komunikace (HROUZ, 2012). Tak jako zvuk je šířen bez problémů v prostoru a jedinci nemusí být v bezprostřední blízkosti (DURUTTYA, 2005). Pachová komunikace se šíří pomalu plynným nebo tekutým prostředím a je energeticky nenáročná (VOŘÍŠKOVÁ, 2001). Hlavní komunikační jednotkou jsou feromony, které kůň vylučuje ze žláz (DURUTTYA, 2005).

Koně mají Jakobsonův orgán, který se nachází na horním patře. Jakobsonův orgán rozlišuje různé pachy, které kůň získává pomocí flémování. Flémování poznáme podle

ohrnutého horního pysku a při otevření dutiny ústní ve snaze co nejušlostněji vdechovat daný pach. Pomocí této komunikace se nejčastěji dorozumívají při sexuálním a teritoriálním chování (HROUZ, 2012). Hřebci vyhledávají říji samic pomocí pachu z moče (VOŘÍŠKOVÁ, 2001).

Obrázek č. 2: Mladý hřebec zachycen při flémování (Střítežská, 2009)

3.3.4 Zraková komunikace

Při této komunikaci je největší problém vzdálenost, která ovlivňuje vysílání i příjem zrakové komunikace. Hlavní činitelé, kteří ovlivňují zrakovou komunikaci, jsou den, noc, počasí, prostředí. Ke zrakové komunikaci patří i mimická komunikace hlavy. Koně pomocí zrakové komunikace dávají okolním jedincům najevo, jak se cítí (DURUTTYA, 2005). Nejčastěji svůj pocit dají najevo pomocí nozder, uší, ocasu, končetin a srsti (DURUTTYA, 1993).

Postoj koně prozradí mnohé ostatním jedincům, jestli ho něco zaujalo, jestli je agresivní (HILLOVÁ, 2011).

3.3.4.1 Kůň uvolněný a spokojený

Takový kůň stojí na třech nohách, přičemž jedna ze zadních noh je přizvednutá a opřená o půdu. Hlava s krkem jsou ve vodorovné poloze s trupem koně. Oči bývají

částečně přivřené. Uši směřují do stran a jsou ve snížené pozici. Pysky koně jsou volně u sebe (HILLOVÁ, 2011).

3.3.4.2 *Kůň pozorný*

Kůň se většinou vůbec nehýbe. Hlava je vysoko položená nebo hlava je v pohybu nahoru a dolů, popřípadě z boku (zprava) na bok (doleva). Uši směřují dopředu za předmětem, který koně zaujal. Nozdry jsou maximálně roztažené a kůň se snaží zachytit čichové informace (HILLOVÁ, 2011).

Obrázek č. 3: Pozorný kůň (Střítežská, 2012)

3.3.4.3 *Kůň vystrašený*

Oproti koni uvolněnému a spokojenému má všechny čtyři končetiny na zemi a je připravený utéct, popřípadě už utíká. Hlava s krkem je vysoko položená jako u koně pozorného. Oči jsou otevřené, tak že jde vidět i bělmo. Uši směřují k předmětu, který koně straší (HILLOVÁ, 2011).

3.3.4.4 *Kůň nemocný*

Projevuje se dvěma odlišnými způsoby. První způsob, kůň leží nebo stojí s minimem pohybu. Druhý způsob je v podstatě pravým opakem prvního. Kůň běhá po ohradě, válí se na zemi, může se dívat na slabiny nebo třeba hrabat (HILLOVÁ, 2011).

4 MEZIDRUHOVÁ KOMUNIKACE

4.1 Hierarchie ve vztahu kůň a člověk

Hierarchie mezi lidmi a koňmi se určí podle toho, jak jedinec nebo skupina působí na jiného jedince nebo na jinou skupinu. Lidé jsou myslící bytosti a tak své vůdčí postavení nad koněm dokážou získat bez fyzického nátlaku. Je zapotřebí, aby ve vztahu koně a člověka byl vždy vůdce člověk. Koni nedělá žádný problém, aby přijal člověka jako vůdce, protože kůň se už rodí s pudem následovat vůdce (HILLOVÁ, 2012).

Někteří lidé neumějí být v hierarchickém postavení nad koněm, protože se nedokážou vyjádřit jasně a důsledně. V těchto případech kůň bude neustále zkoušet člověka, aby se ujistil, kde je jeho místo v hierarchii. Nejlépe hierarchii mezi člověkem a koněm poznáme při krmení. Jestliže osoba, která nese koni seno a kůň vstoupí do jejího osobního prostoru, tak většinou dané osobě seno spadne na zem a odstoupí pryč od koně. To je názorný příklad, že v tomto případě má vyšší postavení kůň oproti osobě, která nesla seno (HILLOVÁ, 2011).

Může nastat situace, že se kůň s člověkem nepřetržitě předhání, kdo je výše postavený. Pokud člověk ukáže koni, že je níže postavený, je spokojenější než kůň, který neustále bojuje o postavení v hierarchii s člověkem. Kůň, který má důsledného, spravedlivého, moudrého, důvěryhodného, lidského vůdce se vždy bude cítit bezpečně a mnohem lépe, protože ví, jaké je jeho místo v hierarchii (HILLOVÁ, 2012). Vůdce by se měl dále projevovat následovně, pohybovat se jistými kroky s plynulým pohybem a mít zdravou sebejistotu, která se projevuje pulzem srdce, rychlostí dechu a hladinou feromonů v těle (HILLOVÁ, 2011).

Pro posílení důvěry a místa v hierarchii mezi člověkem a koněm je postavení koně na určitém místě a odchod člověka od koně, dobrý počín k utužení vztahu. Přitom tohle ponechání koně na určitém místě je velmi jednoduché a účelné (HEMPFLING, 2007).

4.2 Komunikace lidí

Lidé se liší od zvířat tím, že používají lidskou vlastnost a tou je lidská řeč (FRAŇKOVÁ, BIČÍK, 1999). Lidé řeč nepoužívají jen ke komunikaci, ale také ke kódování a slouží jako prostředek k dlouhodobému upevnění výsledků individuálních činností a zkušeností ve společenském vědomí (CZAKO, NOVACKÝ, 1985).

Komunikace lidí mezi sebou se považuje za nejdokonalejší a nejcharakterističtější schopnost. Na tuhle schopnost komunikovat mezi sebou, se tak moc zvyklo, že se bere jako samozřejmost. V mozku se vytváří myšlenky, které transformujeme do vět, které následně vycházejí z úst a tím je myšlenka sdělena okolí. Když člověk řekne nějakou větu, tak z ní poznáme dvě, respektive tři věci. Jako první se dovíme, co je sděleno. Jako druhé nás upoutá, jak to daný člověk pronesl a tím se dá poznat jeho emocionální postoj. Emocionální postoj je pro většinu lidí důležitější oproti významu sdělení. A jako poslední, podle hlasu se dá rozpoznat, kdo sděluje tuhle informaci, pokud je daný hlas známý. Ve většině případu emocionální postoj jde se sdělenou informací ruku v ruce. Předpokládá se, že člověk než se naučil mluvit, tak jako první uměl vyjádřit emocionální postoj (MOROZOV, 1987).

4.3 Komunikace mezi koněm a člověkem

Jestliže proběhne setkání dvou a více jedinců, tak tito jedinci mezi sebou komunikují. To samé platí, když se potká člověk s koněm. Pokud se dva jedinci setkají, tak není možné, aby mezi sebou nekomunikovali, ale je naopak možné, aby si nerozuměli. Jedinci stejného živočišného druhu mezi sebou nemají problém komunikovat a rozumět si, kdežto jedinci odlišného druhu si budou špatně rozumět (DIACONT, 2010).

Člověk komunikuje na vysoké úrovni s domácími zvířaty. Komunikace s domácími zvířaty na vysoké úrovni je dána tím, že člověk zná a rozumí chování domácích zvířat. V některých případech je obtížné, aby si rozuměli dva jedinci ze stejného živočišného druhu (lidé), proto je nelehký úkol, když si mají rozumět dva jedinci, při čemž je každý z jiného živočišného druhu (kůň a člověk). Jestliže člověk chce s koněm komunikovat, tak aby si rozuměli, pak člověk musí nejdříve pochopit způsob života koně. Z toho vyplývá, že člověk musí chápat koně natolik, aby mu porozuměl a následně s ním komunikoval (DIACONT, 2010). Jestliže se najde způsob, jak koni interpretovat, že je důležité, aby bral do úvahy lidské stanovisko, tak nebude potřeba, aby situaci řešil sám, nýbrž člověk mu bude nápomocen. Často se stává, že kůň situaci vyřeší po svém, ale člověk s řešením není spokojen. Mnoho lidí, kteří pracují s koňmi, používají svá vlastní pravidla, i když by bylo mnohem vhodnější, pokud by se naučili koňský jazyk a tím by

se dorozumívali se všemi koňmi. Dalo by se říci, že by se měli na svět dívat koňskými očima a myslet jako koně (BEDNÁŘ, 2006).

Nejčastější komunikace mezi koňmi je pomocí těla a doteků. Člověk se musí naučit rozumět koním, protože bude-li zaujímat jakýkoliv postoj, pak pomocí svého těla bude s koněm komunikovat a kůň mu bude rozumět. Jde o to, aby řeč těla byla správně provedena, pokud nebude, kůň ji nemusí chápat, tak jak to člověk zamýšlel. Může nastat situace, že kůň řeč těla pochopí jinak (pro člověka špatně). Kůň udělá reakci na pohyb člověka, ale člověk s tím nebude spokojený, protože po koni chtěl jiný pohyb, jenže pohyb člověka nebyl jasně daný a kůň reagoval, jak nejlépe mohl. Člověk si musí dát pozor na svoji pozici těla, aby věděl, co říká koni (HILLOVÁ, 2011). Podle WAILLY (2005) jsou koně více citlivější než lidé a tvrdí, že koně vidí lidi zvnitřku.

4.3.1 Řeč těla

Je základní komunikační prostředek s koněm (HEMPFLING, 2007). Když kůň uvidí člověka, ihned začne vnímat řeč jeho těla, proto je důležité, aby na to člověk myslel a uvědomoval si svůj pohyb od okamžiku, kdy ho kůň zahlédne. Člověk svou řečí těla vyjadřuje vše, například jestli je agresivní, silný, nejistý a podle toho se kůň dozví hodně, například jestli se má bát nebo může být uvolněný nebo se má mít na pozoru. Pozice těla člověka způsobí, jakým směrem se kůň vydá, jakou rychlost zvolí, kdy se zastaví nebo kdy se otočí. Jestliže se dobře zvládne koordinovaný pohyb lidského těla, tak kůň udělá přesně to, co chceme a taková práce s koněm nám přináší radost. Než se dosáhne téhle úrovně, tak na sobě člověk musí pracovat mnoho hodin (HILLOVÁ, 2011).

4.3.2 Zvukové projevy

Je zapotřebí si uvědomit, že koně nepoužívají hlasové projevy stejným způsobem jako lidé, ale jsou schopni na naše hlasové projevy reagovat. Lidské hlasové projevy jsou dobré, efektivní a vhodné při práci s koněm. Koně jsou schopni rozpoznat velké množství zvukových pokynů. Kůň si velice dobře spojí hlasovou pomůcku s fyzickou pomůckou. Za nějaký čas kůň bude reagovat jen na hlasový povel a fyzický povel už nebude třeba. U hlasových povelů je důležité, aby byly vždy vyřčeny stejně (ve stejném tónu, ve stejném důrazu, ve stejné hlasitosti) (HILLOVÁ, 2011).

4.3.2.1 *Stejná slova*

Je důležité používat pokaždé stejné slovo na určitý pohyb koně. V podstatě je jedno co to slovo znamená, hlavní je, aby člověk věděl, že když bude chtít určitý pohyb po koni, tak musí tohle slovo použít. Kůň stejně slovům nerozumí a neví co znamenají, ale danou činnost si s tím slovem spojí. Je dobré, pokud slovo je jasné a výstižné. V žádném případě by to neměly být věty ani více rozdílných slov pro jednu činnost a pokud to půjde, tak se vyvarovat podobně znějícím slovům, které by si kůň mohl plést a zbytečně by docházelo k nedorozumění (HILLOVÁ, 2011).

4.3.2.2 *Tón*

Ačkoli se to tak člověku nemusí jevit, kůň tónu hlasu přisuzuje velký důraz. Tón hlasu je pro koně důležitější než dané slovo. Hluboké a klidné tóny se použijí, pokud chceme koně zastavit. Často tón hlasu vyjadřuje náladu člověka a jeho záměry výstižněji než význam daného slova (HILLOVÁ, 2011).

4.3.2.3 *Modulace*

Modulace znamená přechod z tóniny do tóniny, jinými slovy je to zvyšování či snižování hlasu. Při zvyšování hlasu je kůň dopředný a naopak při klesající tónině kůň zpomalí. Často u žen, které začínají jezdit na koni, se vyskytuje problém s vyslovením slova „hou“, které koni říká, že má zastavit. V mnoha případech se stává, že první písmeno je polknuto a kůň uslyší jen „ou“ se zvýšeným hlasem, takže takhle pomůcka při zastavení má opačný efekt a kůň většinou zrychlí (HILLOVÁ, 2011).

4.3.2.4 *Hlasitost*

Kůň je dobře slyšící zvíře. Na koně by se nemělo nahlas mluvit ani křičet. V případě, že z jakéhokoli důvodu se na koně bude křičet, tak to bude působit nevhodně. Samozřejmě jsou výjimky, kdy se doporučuje na koně zvýšit hlas. Jestliže kůň stojí v ohradě u hrazení a nějakou částí těla se o hrazení drbe, můžeme třeba zakřičet, aby to nedělal, ale i zatleskat nebo vyvolat jakýmkoliv předmětem hluk. Kůň by se měl vyrušit a přestat s nežádoucí činností, protože ji bude mít spojenou s křikem. Tím, že kůň nemá rád, když se na něho křičí, tak jistě ocení, když se na něho bude šeptat. S koněm se dá komunikovat, aniž by to někdo jiný slyšel (HILLOVÁ, 2011).

5 SEDM HER

Následujících Sedm her je základem Parelliho výcvikového programu. Hry vychází ze vzájemného působení mezi hříbětem a klisnou ale i mezi ostatními koňmi. Klisna během krátké doby po narození musí svoje hříbě naučit spoustu dovedností, jako základ postačí chodit dopředu, dozadu a do stran. Pro naučení těchto dovedností klisna využívá tlak o rozličné intenzitě. Za nejjemnější intenzitu se považuje lehké pošťouchnutí a jako silný tlak klisna použije štípnutí, které je v mnoha případech bolestivé. Klisna málokdy použije bolestivé štípnutí, protože hříbě reaguje na velmi jemný tlak (lehké pošťouchnutí) (BAYLEY, 2006).

Pokud kůň zvládne Sedm her a pochopí, jak reagovat na tlak zvýší se jeho sebedůvěra, sebejistota a bude více důvěřovat člověku. Další výhoda těchto her znamená klidnou, nebojácnou odezvu na lidský signál. Člověk bude s koněm mluvit jeho řečí a on mu na oplátku bude rozumět, protože se naučil reagovat na signály pomocí tlaku (BAYLEY, 2006). Při práci s touto metodou bude výsledek viditelný bez fyzických trestů. Další plusy jsou v partnerství mezi člověkem a koněm, kteří spolu vytvoří harmonický pár bez strachu z donucení nebo zastrašování (ANONYM, 2015).

Sedm her se dělí na základní a účelové. Mezi základní řadíme první tři hry. Jako účelové se považují následující čtyři hry. Poslední čtyři hry vycházejí z toho, co by se měl kůň naučit v prvních třech hrách. Cílem účelových her je intenzivnější rozvíjení přirozeného partnerství mezi člověkem a koněm. Hry by se měly hrát v pořadí od první do sedmé. K nové hře by se mělo přistupovat, až kůň zvládne předchozí hru bez problémů. Když v nějaké hře nastane problém, je nutné se vrátit k předchozí hře (BAYLEY, 2006).

5.1 Přátelská hra

První hra ze sedmi her Parelliho výcvikového programu je přátelská. Tato hra se provádí, jakoby klisna olizovala své hříbě hned po narození. Doteky klisny po narození hříběte mají vytvořit vztah mezi klisnou a hříbětem, nastartovat tělo hříběte, uklidnit hříbě. Dotyky ve hře mají za úkol uklidnit koně a vytvořit si s ním přátelský vztah. Přátelská hra jak už z názvu vyplývá, má vytvořit přátelský vztah mezi koněm a člověkem (BAYLEY, 2006).

Nejdříve se koně dotýká ruka, následuje vodítka a jako poslední se použije mrkvová hůlka. Je dobré se koně dotýkat po celém těle. Dotek člověka posiluje jistotu koně

v přítomnosti člověka, nebude se bát lidského kontaktu. Přátelskou hru je možné využívat kdykoliv během her. Nejčastěji se používá pro uklidnění koně, při nejistotě, ale hlavně při správně provedeném úkolu (BAYLEY, 2006).

5.2 Dikobrazí hra

Druhá hra učí koně podvolit se tlaku. Ať už se jedná o tlak, kterému kůň ustoupí anebo ho následuje. Pomocí této hry se kůň připraví na udidlo v hubě a na jezdcovy nohy. Tlak, který bude vyvíjen, musí být neustálý, rovnoměrný a měl by být používán ve čtyřech fázích. Tlak začíná velmi jemně, postupně by se měl navyšovat do té doby, než se kůň pohne požadovaným směrem. Až se kůň pohne požadovaným směrem, tak se okamžitě tlak přeruší (BAYLEY, 2006).

5.3 Řídící hra

V téhle hře se koně nedotýkáme. Pomyslný tlak vychází z pohybů těla, který musí být naprosto srozumitelný. Jestliže je nutné tlak zesílit, použije se mrkвовá hůlka, kterou se poklepe na zem, nikdy se s ní neklepe na koně, protože dotek v jakékoliv podobě v řídící hře je nepřipustný. Cílem je naučit koně pohybovat se všemi směry (dopředu, dozadu, doprava a doleva). V prvních pokusech řídící hry stačí, aby se kůň pohnul požadovaným směrem o jeden až dva kroky. Až bude kůň vědět pomocí řeči těla, kterým směrem se pohybovat, následně se může navyšovat počet kroků (BAYLEY, 2006).

5.4 Jo-jo hra

V překladu čtvrtá hra znamená, jdi ode mě, pojď ke mně. Kůň chodí dozadu a následně dopředu. Chození dozadu a dopředu má být v přímce. Jako ve druhé hře, tak i v jo-jo hře se používají čtyři fáze tlaku. Čtvrtá hra je kombinací dvou předchozích her, tedy dikobrazí a řídící. Pokud se s hrou začíná, bude potřeba pomoci si vodítkem. Nejdříve se dá koni povel rukou, zřejmě na to nebude reagovat a bude zapotřebí třepat vodítkem do stran. Pokud kůň nereaguje, tak se třepání vodítkem do stran stupňuje až do doby, než se kůň pohne dozadu. Jakmile se kůň pohne požadovaným směrem (dozadu), okamžitě se přestane třepat s vodítkem. Zpočátku se po koni vyžaduje jenom

pohyb dozadu a dopředu. Až kůň tento pohyb vykoná na povel ruky, může se zaměřit na pohyb v přímce. Cílem hry je reakce na povel ruky v přímce. V případě, že se zjistí nějaký nedostatek, je vhodné se vrátit ke hrám předchozím. Dikobrazí a řídící hry se zopakují a v případě, že je zvládne, opět se přesunout k jo-jo hře. Jestliže se objeví problém ve druhé či třetí hře, zůstane se v dané hře, odstraní se nedokonalost a opět se vrací do hry následující. Pro zpestření se může zvolit chození přes kavaletu či kavalety (BAYLEY, 2006).

5.5 Kruhová hra

Samotný název napovídá, že se kůň pohybuje v kruhu okolo člověka. Cílem hry je naučit koně udržovat směr a rychlost, které jsou po něm vyžadovány, dokud nepřijde jiný povel. Jiným povelům je myšlena například změna směru či rychlosti. Člověk, který koni dává povel, musí dbát na správnou řeč svého těla. Kůň se v kruhové hře učí pozorovat a vnímat člověka (BAYLEY, 2006).

Hra má určité fáze:

1. Vyslání koně na kruh.
2. Udržení koně v určité vzdálenosti a rychlosti od člověka, který se nachází ve středu kruhu.
3. Návrat koně z kruhy do středu za člověkem (BAYLEY, 2006).

Nejdříve se na kruhu pracuje v kroku. Jestliže kůň zvládne práci na kruhu v kroku, tak je možné zvýšit rychlost do klusu. Cval se nedoporučuje z důvodu malého kruhu (BAYLEY, 2006).

Kruhová hra není lonžování, z toho důvodu se nenechá kůň na kruhu pracovat déle jak čtyři kruhy, které provede správnou rychlostí a správným směrem. Jako nejvyšší úroveň se považuje práce v otevřeném prostoru při volně pohybujících se koních (BAYLEY, 2006).

5.6 Stranová hra

Účelem této hry je koně naučit pohybovat se bez problémů do stran. Na začátku tréninku je potřeba ohrada, zeď či nějaká překážka, aby byl koni znemožněn pohyb dopředu. Kůň se postaví čelem k překážce a začne se vyvíjet tlak na hlavu a zád' (BAYLEY, 2006).

Hra se začne v kroku. Při učení se zjistí, na kterou stranu to jde koni lépe a na kterou hůř. Z toho důvodu je důležité zaměřit se hlavně na stranu u daného koně problematictější. Po koni se požaduje zvládat povel na pravou i levou stranu stejně dobře. Jestliže se povel zvládne v kroku na obě strany stejně dobře, může se přejít ke klusu. Při zvládnutí stranové hry s překážkou je možné si ji vyzkoušet ve volném prostoru (BAYLEY, 2006).

5.7 Prostorová hra

Někdy se téhle hře říká stlačovací. Koně se učí procházet zúženým prostorem, který je většinou ohraničený tělem člověka a nějakou bariérou. Přirozený instinkt koni radí, nevstupuj do stísněného prostoru. Prostorová hra koně připravuje na okamžiky, kdy bude muset projít nebo i zastavit a stát v zúženém prostoru. Takové situace na koně čekají v lidském světě. Jeden příklad za všechny, nastupování do přepravního přívěsu. V případě, že si kůň zvykne na následující situace, nebude mít potřebu před nimi utíkat a bude je zvládat v klidu. Cílem této hry je zbavit koně strachu ze zúženého prostoru. Měl by bez obtíží nastupovat do přepravního přívěsu, skákat přes překážky nebo přejít potok (BAYLEY, 2006).

Zpočátku se vytvoří dostatečně velký prostor, aby kůň prošel bez obtíží. S postupem času se může daný prostor zmenšovat. Hra se nejdříve provádí v kroku na obě strany. Do klusu se přechází poté, co kůň bez problému zúženým místem chodí v kroku (BAYLEY, 2006).

6 JOIN-UP

Do českého jazyka by se tohle slovo dalo přeložit jako napojení. Uplatňuje se při nenásilné práci s koňmi. Monty Roberts používá slovo Join-Up, když se kůň rozhodne přijít za ním z vlastní vůle (ROBERTS, 2005). Join-Up byla vymyslena z důvodu násilného zacházení s koňmi (tzv. lámání koní) (ANONYM). Tahle metoda se může uplatnit na jakémkoliv koni, není ničím omezena. Než se začne Join-Up používat je vhodné naučit se jazyk koní (ROBERTS, 2005).

Jestliže se Join-Up hodláme teprve naučit, měli by jsme začínat s koňmi, kteří nejsou nebezpeční, to znamená s koňmi, kteří už znají práci v přítomnosti člověka, který mu dává povely a úkoly. Teprve později až si budeme jistí s koněm, který je zvyklý na práci, tak můžeme zkusit koně, který není zvyklý na práci, například kůň, který ještě není obsednutý a v podstatě ještě nikdy nepracoval. Kůň, který není zvyklý pracovat, by měl být trénován člověkem, který má nemalé zkušenosti a znalosti s touto metodou. Zkušenosti se zlepšují a zdokonalují po celé roky, kdy se s koňmi pracuje, ale základy se dají naučit rychle (ROBERTS, 2005).

Oproti tradičním způsobům obsedání je tahle metoda pro koně příjemnější a dokonce i rychlejší, ale nezáleží, za jak dlouho se tahle metoda dá uskutečnit, ale velmi podstatná je kvalitně odvedená práce. Za kvalitně odvedenou práci se považuje, s jakou ochotou kůň plní požadavky. Cíle, které budou později zmíněné, je potřeba se jich držet při metodě Join-Up. Jako úspěch se bude považovat splněný úkol, nikoli za jak dlouho byl proveden. Po celou dobu kůň s člověkem pracuje, protože chce nikoli proto, že je k tomu donucený. Kůň se rozhoduje sám, jestli chce být v přítomnosti člověka. Pokud si člověk vynutí přítomnost koně, je to neomluvitelné. Metoda pomáhá k tomu, aby se kůň v přítomnosti člověka cítil dobře a vyhledával ho (ROBERTS, 2005).

Join-Up se provádí nejméně čtyři dny po sobě bez vynechání jednoho či více dní. Většině koní opakování ve čtyřech dnech úplně stačí a mají uspokojivé výsledky. Tím pádem není důvod, aby se Join-Up neustále opakovala, protože koně by to přestalo bavit (ROBERTS, 2005).

Zakládá se na společné komunikaci se společným jazykem. Díky komunikaci se vytvoří vztah, který se bude zakládat na důvěře. V žádném případě nesmí komunikace probíhat pod tlakem a násilím. Join-Up je úspěšná jediné tehdy, vstoupí-li kůň i člověk do vzájemné spolupráce dobrovolně. Pro člověka je nutné, aby pronikl do koňského

světa. Měl by sledovat a všímat si co potřebuje a porozumět hierarchii mezi koňmi. Pochopení těchto souvislostí pomůže v komunikaci s koněm jeho vlastní řečí, protože jak je známo, kůň se nikdy lidskou řeč nebude moci naučit (ROBERTS, 2005).

Join-Up je prostředek pro vytvoření bezpečného a komfortního prostředí pro komunikaci v jakékoli fázi partnerství koně a člověka. Nezáleží na délce, jak koně dlouho známe. Join-Up umožňuje přerušit odloučení člověka a koně díky společné komunikaci, které budou oba rozumět (ROBERTS, 2005).

Join-Up se musí dodržovat bez jakýchkoliv změn a omylů, není vyvinuta zkrácená, popřípadě jednodušší verze. Pokud bude metoda špatně prováděná, může u koně způsobit nechuť ke spolupráci. Člověk, který věří v Join-Up a provádí ji správně, tak kůň bude pozitivně naladěný. Metodu napojení může používat kdokoli, ale ponese si následky za své jednání (ROBERTS, 2005).

6.1 Násilí v Join-Up

Psychické nebo fyzické násilí je přísně zakázáno. Pokud by se objevilo násilí, tahle metoda nebude fungovat. Člověk se v Join-Up snaží udržet co nejdelší konverzaci. Kůň potřebuje čas, aby mohl nějakým způsobem zareagovat a poskytnout odezvu. Po koni se chce odezva nikoli požadavek, jak si většina lidí myslí. Člověk musí respektovat a dodržovat dva důležité body. První bod se týká času. Čas pro tuhle metodu neexistuje. Druhý bod se zaměřuje na odměnu. Člověk čeká, až bude moci koně za něco pochválit (odměnit ho), v žádném případě nečeká na chybu, aby mohl trestat (ROBERTS, 2005).

6.2 Pomůcky k Join-Up

Jako první budeme potřebovat kruhovou výcvikovou ohradu, která by měla mít průměr šestnáct metrů. Kruhová výcviková ohrada by měla mít kvalitní povrch. Další pomůcky jsou sedlo, uzda, dlouhé opratě, třmenový řemen, ohlávka, pevná pokrývka hlavy a obuv (ROBERTS, 2005).

6.3 Úkoly v Join-Up

1. Join-Up (napojení)
2. Follow-Up (následování)

3. Doteky na zranitelných oblastech
4. Zvedání noh
5. Umístění sedlové deky na hřbet koně
6. Umístění sedla na hřbet koně
7. Nasazení uzdy
8. Práce na dlouhých opratích
9. Práce s jezdcem (ROBERTS, 2005).

6.4 Samotná práce metodou Join-Up

Bude záležet, s jakým koněm budeme pracovat. Pokud to bude volně žijící kůň, který nezná dotyk lidské ruky nebo se bude jednat o takzvaně „problémového“ koně, tak proces bude odlišný oproti koni, který má za sebou základní výcvik. Kůň, který má základní výcvik, se nechá vodit na ohlávce, zvedá nohy, nechá si vyčistit a ošetřit srst. Z těchto tří možností (volně žijící kůň, „problémový“ kůň a kůň se základním výcvikem) nejvíce lidí bude pracovat s koněm, který má za sebou základní výcvik. Člověk ho bude navykat na sedlo, uzdu a jezdce (ROBERTS, 2005).

Koně dovedeme do kruhové výcvikové ohrady na dlouhé oprati. Na začátek si stoupneme do středu kruhové výcvikové ohrady, postavíme se před koně a pohladíme ho mezi očima. Následně koně otočíme o 90 ° a zase ho pohladíme. To samé provedeme do třetice. Zase uděláme ten samý krok jako předtím a dostaneme se do výchozí pozice. Tohle otáčení o 90 ° provádíme z důvodu, aby se kůň zorientoval v kruhové výcvikové ohradě. Při otáčení se nebudeme koni dívat do očí, nejlepší je dívat se na prsa nebo hrudní končetiny (ROBERTS, 2005).

6.4.1 Úkol první (Join-Up)

Když se kůň zorientoval v kruhové výcvikové ohradě, můžeme přistoupit k samotné komunikaci. Odepne se dlouhá oprat' a člověk se vydá ke koňskému ocasu. Při odepínání se nesmí dívat koni do očí a musí dbát na to, aby při přiblížení k zádi zůstal mimo dosah pánevních končetin respektive kopytům. Jak se dostane na úroveň pánevních končetin, zahájí se komunikace (ROBERTS, 2005).

Pohled je upřený hluboko do koňských očí, postavení je vzpřímené, lopatky se přiblíží co nejvíce k sobě. Dalo by se to popsat, jako salutující voják, akorát nebude

zvedat pravou ruku k hlavě. V ruce jsou drženy dlouhé opratě, které budou kroužit a člověk se jimi bude plácát na jednom a následně i na druhém rameni. Kůň začne utíkat. Jak utíká, tak se ke koňské zádi hodí dlouhá oprat'. Tímto gestem se dává koni na vědomí, že udělal správné rozhodnutí a člověk může být spokojen. V kruhové výcvikové ohradě musí kůň udělat 4-6 kruhů. Jakým směrem kruhy bude dělat není podstatné. Člověk by měl koni napomoci ke čtyřem až pěti rychlostně stejným kruhům. Následně se člověk postaví koni do cesty (většinou na obvod kruhové výcvikové ohrady), kdy se kůň otočí a pokračuje zase v kruhu, akorát na opačnou stranu. Koně necháme uběhnout 8-10 kruhů a zase nastane změna směru. Po celý čas, od odehnání koně až do téhle doby, se pracuje v pozici salutujícího vojáka a pohled směřuje do koňských očí. Proveďte se další změna směru v poměrně krátké době od předchozího otočení. Monty Roberts za dlouhé roky zkušeností s koňmi a touhle metodou zjistil, že kůň po rychlé změně směru bude klidnější a uvolněnější. V téhle fázi se koni dovolí zpomalit, člověk uvolní tlak, který je na koně vyvíjen (ROBERTS, 2005).

Jestliže kůň bude pravou stranou dovnitř kruhové výcvikové ohrady, tak člověk drží dlouhou oprat' v levé ruce. Na pravé ruce agresivně roztáhneme prsty od sebe a celou pravou hrudní končetinou začne kroužit v celém rozsahu ramenního kloubu. Tohle gesto kůň považuje za agresivní a tak se pohybuje v těsné blízkosti ohrazení v kruhové výcvikové ohradě (ROBERTS, 2005).

6.4.1.1 Signály v Join-Up u koně

V téhle chvíli začne kůň vysílat signály k člověku. Signály jsou dobrým znamením a mohou se považovat za cíl. Kůň postupně bude vysílat čtyři signály, ale občas se stane, že nebudou čtyři ale jenom tři. Nic se neděje, jen Join-Up bude o něco pomalejší (ROBERTS, 2005).

1. Natočení vnitřního ucha

Prvním signálem je natočení vnitřního ucha na člověka, kdy člověk jakoby uvidí dovnitř ucha. Vnější ucho se pohybuje různými směry, kůň poslouchá zvuky z okolí, kdežto vnitřní ucho je neměnné a zaměřené jen na člověka. Tímto signálem dává kůň najevo respekt k člověku a naznačuje, že je pro něho důležitý. Nesmí se zapomenout, že jsme nepřetržitě v postoji salutujícího vojáka, pohled je upřený do koňských očí a pravá ruka je v agresivním pohybu (ROBERTS, 2005).

2. Zkrácení vzdálenosti mezi koněm a člověkem

Dalším signálem je zmenšování průměru kruhu, který obíhá okolo člověka. Kůň už není v těsné blízkosti s ohrazením kruhové výcvikové ohrady. Kůň začne krk nahýbat ke středu kruhové výcvikové ohrady, čímž víme, že kůň začal člověka, který většinou stojí uprostřed kruhové výcvikové ohrady více vnímat a je pozornější. Tímto druhým signálem kůň dává najevo snahu o přiblížení, už nechce být na obvodu kruhové výcvikové ohrady. Chtěl by s člověkem vycházet, aby z toho oba dva měli užitek (ROBERTS, 2005).

3. Olizování a pohyb sanice

Olizování je na třetím místě v signálech, které kůň vysílá k člověku. Není to ale vždy pravidlem, protože třetí a čtvrtý signál může být použit v jiném pořadí. Některý kůň použije jako třetí signál olizování a pohyb sanice ale jiný kůň jako třetí signál použije snížení hlavy a až jako čtvrtý signál teprve použije olizování s pohybem sanice. Takže u těchto dvou signálů je jedno v jakém pořadí je kůň udělá. Jako dřívější signál, tedy třetí bude přiblíženo olizování a pohyb sanicí. Tímto kůň dává najevo, že je býložravec a jenom se pase. Ale má to i hlubší podtext, kdy kůň zkoumá povrch půdy, na kterém by popřípadě musel zahájit útěk (ROBERTS, 2005).

4. Snížení hlavy

Jako poslední signál bude popsáno snížení hlavy. Kůň má hlavu těsně u země, v podstatě to vypadá jako by měl chřípí na povrchu kruhové výcvikové ohrady. Při tomhle signálu se kůň uvolní, zharmonizuje pohyb hlavy a nohou. Snížení hlavy neznamena podřízenost ale přání stát se partnery (ROBERTS, 2005).

6.4.1.2 Signály v Join-Up u člověka

Jakmile vyšle kůň signály, člověk se začne připravovat na Join-Up. Člověk jako první natočí své tělo ve směru jako kůň. V tento moment už člověk nestojí jako salutující voják. Rameno směřuje ke koňské hlavě. Člověk předstoupí před koně a jeho pohled směřuje dolů k zemi od koně. Kůň se při tomhle signálu zastaví, začne pozorovat člověka, který musí zaujmout co nejvíce pasivní postoj. Pasivní postoj se vyjádří pohledem do země, postojem v úlu 45° od osy koně, ramena jsou uvolněná, tvář směřuje od koně a v žádném případě nesmí být ve stejném úhlu jako tělo, tedy 45°

s osou těla koně. V tomhle pasivním postavení člověk zůstane stát. Rozhodnutí je na koni, buď bude chtít partnerství nebo nikoli. Pohyby, které člověk bude dělat, by měly být pomalé a plynulé. Momentálně je nežádoucí jakýkoliv prudký nebo trhavý pohyb. Všechny pohyby musí být pomalé a plynulé, na těch teď nejvíce záleží. To platí i u očí, které jsou nejvíce opomíjeny. Jestliže člověk prudce pohne očima, kůň se vzdálí (ROBERTS, 2005).

Člověk se snaží docílit napojení s koněm. Když zůstane v klidu stát bez prudkých a trhaných pohybů včetně očí, kůň se začne přibližovat. Jde rovnou k člověku, natáhne krk a nosem se začne otírat o rameno. I když se kůň dotýká člověka na rameni, nesmí se člověk dívat na koně, může ho jen pozorovat díky perifernímu vidění. Kdyby se stalo, že s koněm bude navázán oční kontakt, kůň zahájí útěk, protože to bude znamenat nebezpečí ze strany člověka (ROBERTS, 2005).

V případě, že se kůň nepřiblíží, člověk by se měl začít pohybovat v půlkruhu a odvracet se od koně. Stále musí vytrvat v pasivním postoji. Tím, že tyhle signály vysílá ke koni, snaží se mu dát najevo, že u něho bude v bezpečí. To koně pobídne, aby se k člověku přiblížil a začal se otírat o rameno. I tady se musí člověk vyvarovat očnímu kontaktu s koněm (ROBERTS, 2005).

Proběhl nejdůležitější krok ve spolupráci s koněm a to je napojení. Musí přijít pochvala, i když pro některé by to mohlo být málo. Jestliže kůň dostane odměnu, je velmi pravděpodobné, že bude chtít zůstat v přítomnosti člověka. Člověk se pomalým a plynulým pohybem otočí ke koni, zůstane stát před koněm a proběhne pochvala. Nadále se nebude dívat do koňských očí, směr pohledu bude dolů k nohám koně. Pochvalu provedeme pomocí pohlazení na čele (ROBERTS, 2005).

6.4.2 Úkol druhý (Follow-Up)

Po pochvale přijde na řadu druhý úkol, jenž je následování nebo cizím slovem Follow-Up. Následování by mělo probíhat v obloucích a kruzích v jakémkoliv směru. Při následování se člověk zastaví a koně pochválí. Pochvaly se při následování stále opakují, protože kůň dělá přesně to, co se od něho očekává. Jestli si člověk chce opravdu ověřit, že ho kůň následuje, může se pohybovat cik-cak (opisovat číslo osm) po kruhové výcvikové ohradě a pokud ho kůň následuje přesně v jeho pohybech, tak napojení proběhlo velmi úspěšně (ROBERTS, 2005).

Jestliže práce probíhala s odstaveným hříbětem nebo s koněm, na kterém se nemůže jezdit, tak je jejich práce u konce. Práce s koněm, který není uveden výše, bude pokračovat dále v plnění úkolů. Kůň se připne na dlouhou oprat'. Oprat' visí volně, koně se nesnažíme přitahovat, aby zůstal s námi. Je žádoucí, aby kůň sám od sebe zůstal s člověkem. Dlouhá oprat' se nechá prověšená a pokud kůň setrvává, víme, že chce v přítomnosti člověka zůstat. Kdyby dlouhá oprat' byla napnutá, tak je k tomu kůň donucený, což nechceme. Monty Roberts je přesvědčený, že tohle je klíčová chvíle. V případě, že se kůň bude chtít vzdálit od člověka, tak se Join-Up nezdařilo. Pokud se tak stane, tak celý proces napojení a následování se musí zopakovat. Pakliže se pustí do opětovného napojení, nemělo by zabrat více jak polovinu času oproti předešlému pokusu (ROBERTS, 2005).

6.4.3 Úkol třetí (Doteky na zranitelných oblastech)

Ve většině případů kůň zůstává dobrovolně s člověkem, čímž se může pustit do dalšího úkolu, kterým se stávají zranitelné oblasti koně. Doteky na koni se provádí po celém těle. Začíná se na levé straně koně. Doteky se provádí na hřbetu, kohoutku a krku. To jsou místa, kde útočí šelmy kočkovité. Psovitě šelmy napadají břicho, plece a kýty. Na tyto části koně se musí zaměřit, protože jsou citlivá. Při doteku na jakémkoliv místě těla by se měl kůň cítit v bezpečí, musí se dát pozor, kdyby chtěl vykopnout nohou. Po dotecích na levé straně koně, se přejde na pravou stranu před hlavou koně, kde ho na čele pohladí. A celý proces dotyků se opakuje na pravé straně těla koně na všech citlivých místech. V případě, že všechno proběhlo v pořádku, vrátíme se na levou stranu koně, kde se začíná s dalším úkolem. Předtím než se začne s dalším úkolem, kůň bude odměněn pohlazením mezi očima (ROBERTS, 2005).

6.4.4 Úkol čtvrtý (Zvedání noh)

První se zvedá levá přední noha. Člověk musí stát v bezpečné vzdálenosti, kdyby kůň chtěl kopnout. Jako druhá noha se zvedá levá zadní. Po zvednutí noh na levé straně se přechází na pravou stranu koně, kdy se zastaví u hlavy koně a pohladí se. Na pravé straně se taktéž začíná u přední nohy a pak následuje zadní (ROBERTS, 2005).

Po splnění těchto čtyř úkolů se kůň dovede co nejdál od vstupu do kruhové výcvikové ohrady. Odepne se dlouhá oprat'. Pokud kůň člověka bude chtít opustit, měl

by mít tu možnost. V téhle fázi výcviku je dobré někoho požádat, aby přinesl potřebné věci doprostřed kruhové výcvikové ohrady z důvodu nenarušení plynulého napojování. Jakmile se do kruhové výcvikové ohrady přinesou potřebné věci, tak se u koně zvedne hladina adrenalinu. Zvýšená hladina adrenalinu může zapříčinit přerušení napojení. Potřebné věci k pokračování v práci mohou koně vystrašit. Za krátkou dobu se kůň většinou uklidní a sníží se hladina adrenalinu. Člověk při donesení potřebných věcí by měl zůstat v naprostém klidu a podpořit koně v tom, že se nic neděje a všechno je v pořádku. Člověk by se měl pohybovat mezi koněm a přinesenými potřebnými věcmi. Koně tím budeme podporovat, aby zůstal v přítomnosti člověka a co nejvíce mu bude zabráněno ve zkoumání potřebných věcí (ROBERTS, 2005).

Jak kůň začne v klidu následovat člověka, jako předtím než se donesly potřebné věci do kruhové výcvikové ohrady, tak se koni zapne dlouhá oprat' a zastaví se s koněm skoro uprostřed kruhové výcvikové ohrady vedle potřebných věcí (ROBERTS, 2005).

6.4.5 Úkol pátý (Umístění sedlové deky na hřbet koně)

Z povrchu kruhové výcvikové ohrady se zvedne sedlová deka a přistoupí se ke koni. Sedlová deka se drží v pravé ruce u boku. Levou rukou se kůň pohladí na plecích, přičemž se sedlová deka přesouvá na hřbet, musí být nepatrně před kohoutkem a pak tahem po hřbetě se posune na správné místo. Pátý úkol je splněn, až se docílí správného umístění sedlové deky (ROBERTS, 2005).

6.4.6 Úkol šestý (Umístění sedla na hřbet koně)

Vzápětí se zvedne sedlo. Postavení člověka musí být v úrovni levé plece. Sedlo zlehka umístíme na hřbet. Podbřišník, který celou dobu ležel mezi rozsochami na sedle, se zvedne a položí se na krk koně těsně před sedlo. Z levé strany koně se přejde na pravou, kdy se zastaví u hlavy koně a pochválí se. Člověk se postaví k pravé pleci, kde pomalým a plynulým pohybem sundá podbřišník dolů z krku koně. Zase se klidně přesune na levou stranu koně na úroveň plece s pohlazením na čele. Člověk se natáhne pro podbřišník (ROBERTS, 2005).

Jestliže se bude používat anglické sedlo, tak má několik výhod oproti westernovému sedlu. Anglické sedlo má bezpečnější sedlový řemen, má nižší váhu a nízké těžiště (ROBERTS, 2005).

Anglické sedlo se položí na hřbet, stáhne se podbřišník a přední zapínání se pevně a bezpečně zapne. Při zapínání je nutné pozorovat koně, aby se nestalo, že by anglické sedlo bylo příliš volné, že by se přetočilo nebo uvolnilo pod člověkem, naopak příliš pevně upnuté by bylo koni nepříjemné. Pro jistotu se jazyk přední přezky nedává do jištění, dokud anglické sedlo nebude správně dotaženo. Při předčasném zajištění by se mohlo stát, že by se kůň vzepnul a anglické sedlo by se přetočilo na břicho. Pokud přední přezka nebude zajištěná a kůň se vzepne, pak přední přezka vypadne a kůň anglické sedlo s velkou pravděpodobností odstraní ze hřbetu. Pokud je anglické sedlo správně utažené a přední přezka správně zajištěná. Začne se s dotahováním zadní přezky. Zadní přezka se utahuje o jednu díрку pevněji oproti přední přezce. Následně se zpátky vrátíme k přední přezce, která se o jednu díрку zkrátí, takže přední i zadní přezka budou na stejné úrovni (ROBERTS, 2005).

V případě, že se rozhodneme pracovat s westernovým sedlem je nutné při sedlání použít bezpečné a zavedené postupy. Při prvním sedlání se odstraní z westernového sedla boční a zadní sedlový řemen. Podbřišník se utahuje pomalým a hlavně plynulým pohybem. Taktéž by se mělo utáhnout, aby se westernové sedlo nemohlo přetočit či sjet dál po koňském hřbetě (ROBERTS, 2005).

Kůň už má správně upevněné sedlo a je čas, aby se odepnula karabina z ohlávky. Po odepnutí karabiny se člověk přesouvá k zádi koně, ale v dostatečné vzdálenosti od končetin, kdyby kůň vykopl. V případě, že u koně nastane vzpínání nebo vyhazování, nechá se být. Jediné co se dá v tomhle případě dělat, je tlumit hladinu adrenalinu. Až se podaří, koně pohybovat na pravou i na levou stranu bez vyhazování a vzpínání, kůň je opět připraven na Join-Up. Člověk se postaví do pasivního postoje, jako úplně při prvním napojení. Kůň se napojí, je důležité opětovné pochválení. Člověk se rozejde a kůň by ho měl následovat (ROBERTS, 2005).

6.4.7 Úkol sedmý (Nasazení uzdy)

Join-Up a Follow-Up proběhly v pořádku, může se přejít k dalšímu úkolu, což je nasazení uzdy. Uzda se nasadí koni a otěže se dají pod sedlo ze zadní strany, aby se otěže neuvolnily. Než se otěže dají pod sedlo, je dobré, když se za krkem koně překříží. Otěže musí být volné a prověšené. Při jakémkoliv pohybu koně otěže nesmí být v kontaktu s koňskou hubou. Pokud je uzda správně v hubě a otěže jsou bezpečně umístěny pod sedlem, tak se člověk začne pohybovat a kůň ho bude následovat jen s tím

rozdílem, že si bude zvykat na udidlo v hubě. Člověk po čase dojde do středu kruhové výcvikové ohrady a z povrchu vezme poslední potřebnou věc, která tam zbyla. Pokud člověk není na pravé straně koně, tak tam přejde, aby třmenový řemen provlékl pravým třmenem. Přejde na levou stranu koně, kde opatrně uchopí třmenový řemen a vede ho koni pod břichem, kde se třmenový řemen otočí několikrát okolo sebe. Třmeny musí zůstat v požadované pozici při pohybu koně. Jak se třmenový řemen několikrát otočí, tak se provleče levým třmenem a zapne se (ROBERTS, 2005).

6.4.8 Úkol osmý (Práce na dlouhých opratích)

Úkol číslo osm je práce na dlouhých opratích. Jedna dlouhá oprat' se zapne do levého kroužku na dvojité ohlávce. Druhá dlouhá oprat' se položí na sedlo, kdy její karabina je na pravé straně na povrchu kruhové výcvikové ohrady. Člověk přejde na pravou stranu koně a jak bude procházet okolo hlavy koně, pochválí ho. Karabina dlouhé opratě se provleče pravým třmenem ze zadní do přední strany (tak jako by do třmenu byla zasouvána noha) a plynule je zapnuta do pravého kroužku na dvojité ohlávce. Při zapínání karabin do kroužků dvojité ohlávky se musí dbát na to, aby se zajistila uzda i udidlo. Levá dlouhá oprat' se odepne z levého kroužku a taktéž se upevní jako pravá dlouhá oprat'. Na levé straně koně jsou uchopeny opratě do rukou a člověk se posouvá směrem k zádi koně, ale do bezpečné vzdálenosti od končetin. Pravá dlouhá oprat' se ze sedla posune na zád' koně, kde následně sjede až za zadní končetiny. (ROBERTS, 2005).

Někteří koně po přesunutí pravé opratě začnou kopat. Pokud se tak nestane a kůň na dlouhé opratě nekope, začne se chodit po obvodu kruhové výcvikové ohrady. Člověk stojí uprostřed a řídí koně, jak chodí po obvodu. Kůň by se měl pohybovat bez obtíží na pravou i na levou stranu. Jestliže člověk dá podmět ke změně směru, kůň by ho měl respektovat. Pokud kůň zvládne chodit v kroku dokola v obou směrech a otáčení, přechází se ke klusu. Až to kůň zvládne v klusu a následně i ve cvalu, tak je zastaven a obrácen hlavou k oplocení a zád' koně směřuje do středu kruhové výcvikové ohrady, dlouhé opratě jsou položeny na povrch kruhové výcvikové ohrady. Tohle zastavení a obrácení je dobré z důvodu uvolnění koně. Po chvíli co kůň bude stát a uvolní se, zvednou se dlouhé opratě a koni bude dán povel k couvání. Než se začne s dalším úkolem je dobré koně vždy zastavit a zacouvat, protože tímto se koni napomáhá

k uvolnění. Pokud se uvolnění dostaví, kůň bude vždy čekat na další povel, co má udělat, nebude se snažit o předbíhání bez povelu (ROBERTS, 2005).

Je potřeba, aby měl člověk práci na dlouhých opratích zvládnutou. Nezkušený člověk by si měl vedení na dlouhých opratích nacvičit na starších koních, kteří jsou klidní a zvyklí na práci s člověkem. Práce na dlouhých opratích s mladým a netrénovaným koněm je jen pro zkušeného člověka (ROBERTS, 2005).

Ze začátku je dobré karabiny dlouhých opratí zapínat do kroužků dvojité ohlávky. Později se karabiny zapnou ke stíhlu (ROBERTS, 2005).

Pokud kůň zvládl všechny předchozí úkoly, je připraven na jízdu s jezdcem v sedle. Jak už bylo několikrát zmíněno. Kůň, který nebyl dosud jezďený, měl by ho jezdit člověk, který s takovými koňmi má zkušenosti. Nezáleží na tom, kdo koně provedl předešlými úkoly. Kdyby nezkušený jezdec, který s koněm došel až do téhle fáze výcviku a chtěl by na něm i jezdit, mohla by se stát nehoda, protože nemá zmíněné zkušenosti s nejezďeným koněm. Proto je lepší, když se požádá jezdec, který má zkušenosti s takovými koňmi (ROBERTS, 2005).

Nejčastěji práce s koněm končí po úspěšně zvládnutém osmém úkolu, práci na dlouhých opratích. Práce s jezdcem se posouvá na pozdější dobu, ale nikde není dané, že práce s jezdcem nesmí vzápětí pokračovat po osmém úkolu. Je dobré těchto osm úkolů procvičovat a klidně až poté zkusit pracovat ze sedla. Jen je potřeba dbát na to, aby časté opakování cviků koně nenudilo a přišlo mu nezajímavé. Kůň potřebuje postupovat od jednoduchého po složitější a občas je třeba zařadit něco nového, aby se v učení zdokonaloval (ROBERTS, 2005).

Než se začne se samotným nasedáním na koně je velice důležité zkontrolovat výstroj, koni musí perfektně sedět a musí být nachystaná pro jezdce, který půjde do sedla. U jezdce se nastaví délka otěží a třmenů. U koně se kontroluje udidlo, jestli je na správném místě v hubě. U sedla se zkontroluje nejčastěji podbřišník, aby byl řádně upevněný, ať nedojde k uvolnění sedla. Je potřeba, aby se podbřišník nedotahoval přespríliš. Koňská výstroj by měla být z kvalitního a pevného materiálu, který je vhodný pro koně začínajícího s jezdcem (ROBERTS, 2005).

Jsou dvě varianty ohledně práce s jezdcem. První z nich, člověk, který s koněm cvičil všechny úkoly, bude chtít být i jezdcem na koni. Je dobré pro tuto variantu si domluvit jiného člověka, který bude nápomocen. V době nasedání bude držet koně a zároveň pomáhat jezdci do sedla. Druhá možnost při práci s jezdcem je následující.

Člověk, který doposud s koněm procházel úkoly, zůstane mimo sedlo a přizve si na pomoc jezdce, který půjde do sedla (ROBERTS, 2005).

Po skončení osmého úkolu se rozepne z levé strany koně třmenový řemen, který upevňoval třmeny po čase plnění předešlých úkolů. Třmenový řemen se nechá volně viset v pravém třmenu. Levá oprat' se vysune z levého třmenu. Otěže, které jsou pod sedlem, se vytáhnou a nastaví se patřičná délka pro jezdce. Člověk přejde na druhou stranu koně a koně pochválí. Z pravého třmenu se odebere třmenový řemen, který tam zůstal po rozepnutí. Dlouhou oprat' na pravé straně odepne a protáhne pravým třmenem, aby byla volná (ROBERTS, 2005).

6.4.9 Devátý úkol (Práce s jezdcem)

Jezdec by měl být seznámen s metodou Join-Up a komunikací pomocí svého těla. Měl by být klidný, nedělat trhavé či agresivní pohyby. Pokud jezdce bude chtít něco říct, tak nesmí zvyšovat hlas. Jezdec se přiblíží ke koni, pohladí ho, což vede k obeznámení. Dotečky by měly proběhnout po obou stranách koně a až nakonec na čele. Sám jezdce přezkoumá řádně upevněný podbřišník. Člověk, který zůstane dole, pomůže jezdci do sedla, napoprvé si jezdce lehne břichem na sedlo. Pravé předloktí jezdce je na pravé části sedla vodorovně s osou těla. Dlaň levé ruky je těsně před kohoutkem, když mu člověk pomáhá do sedla. Jezdec bude ležet na koni a koni bude pomalu otáčeno s hlavou na levou stranu a poté i na pravou. Musí si uvědomit váhu jezdce. Poloha jezdce na koni je bezpečná, kdyby došlo k seskočení z koně při polekání. V případě, že tahle situace nastane, tak jezdce seskakuje před koně a tělem je natočený k člověku. Pokud jezdce seskočí, tak člověk přitáhne hlavu koně k sobě. Kůň posune boky do větší vzdálenosti od jezdce i člověka. Tímto pohybem se koni znemožní kopnutí po osobách v kruhové výcvikové ohradě, ale také vzepnutí na zadní končetiny. Člověk hlavu koně opět natočí na levou a pravou stranu, aby si znovu prohlédl jezdce (ROBERTS, 2005).

V opačném případě, to znamená, že kůň zůstane stát na místě a je klidný. Člověk ze země pomůže dát jezdci levou nohu do třmenu. Jezdec se vyhoupne vzpřímeně do sedla. Jestliže je jezdce v sedle ve vzpřímené poloze a kůň je klidný, může se to považovat za splněný úkol číslo devět. Následuje krok s jezdce v malém kruhu na levou i pravou stranu. Chození v kruzích je z toho důvodu, aby kůň viděl jezdce nad sebou. Ve většině případu se kůň poleká, začne vyhazovat a vzpínat se. Opisování malého kruhu se

neustále opakuje až do doby než se kůň uklidní a nechá jezdce v sedle. Jak člověk usoudí, že kůň bez problému zvládne malý kruh, přejde se k větším kruhům, kůň si bude zvykat na jezdce i při pohybu dopředu (ROBERTS, 2005).

Až kůň zvládne velký kruh bez obtíží, odepne se nepozorovaně dlouhá oprat'. Člověk se přesune doprostřed kruhové výcvikové ohrady a jezdci jen napomáhá s ovládnutím koně. Jezdec se snaží obejít kruhovou výcvikovou ohradu v kroku na pravou i levou ruku. V případě nesnází člověk uprostřed pomůže pomocí signálů, které kůň chápe z předešlých úkolů. Jak se to povede v kroku, to samé se jezdec bude snažit provést v klusu. Po každém otočení na druhou stranu jezdec koně zastaví a dá povel k zacouvání. Kůň má jezdce poprvé na hřbetě, takže cval se vynechá (ROBERTS, 2005).

Po ukončení devátého úkolu jezdec sesedá z koně. Sesednutí probíhá, až člověk ze země koni připne zpátky dlouhou oprat' do oka u udidla a přehodí ji za rameno. Svou pravou ruku položí na sedlo na levé straně s tím, že palec se zasune pod přední rozsochu. Pro případ, že by se kůň rozešel dopředu, když bude jezdec opouštět hřbet koně. Jezdec vyndá nohy ze třmenů, pravou nohu přenesení přes záda koně na levou stranu a klidně se postaví na zem. Sesednutí by nemělo probíhat blízko obvodu kruhové výcvikové ohrady. Člověk pro koně již známým postupem odebere sedlo se sedlovou dekou a uzdu. Sedlo a uzdu odnáší jezdec z kruhové výcvikové ohrady (ROBERTS, 2005).

Člověk s koněm zůstane v kruhové výcvikové ohradě, počká, až jezdec odejde. Po odchodu jezdce je důležité koně pochválit na čele. Následně člověk od koně odchází a ve většině případů ho kůň bude následovat. Dá se říct, že je to velice dobře a tento signál se může považovat za kvalitně odvedenou práci. Jestliže kůň zůstane stát na místě, člověk se vrátí a znovu ho pochválí na čele. Opět člověk zkusí odejít, přičemž chodí v kruhu, aby se koni na nějaký čas ztratil z dohledu a následně se objevil. Pár jedinců se už začne v kruhové výcvikové ohradě válet, přičemž to není chyba. Počká se, až kůň s válením přestane, vstane a bude se pokračovat dále, jako by se nic nedělo. Takle činnost by měla trvat minimálně pět minut, ale pokud bude trvat i déle (např. 15 min.), tak to bude jenom ku prospěchu (ROBERTS, 2005).

7 ZÁVĚR

Koně jsou schopni komunikovat pomocí zraku a sluchu, který je pro ně nepostradatelný. Pokud by zrak či sluch ztratili, nemohli by plnohodnotně komunikovat s jedinci stejného druhu.

Chápat chování volně žijících koní je důležité. Kůň byl lovené zvíře, které v případě potřeby muselo co nejrychleji utéct a být zase co nejtišší, aby ho predátoři nenašli. Koně se dorozumívají pomocí doteků, zvuků, pachů a zrakového vjemu.

Dotekovou komunikaci používají dva jedinci hierarchicky na stejném místě pro komfortní chování. Mezi matkou a potomkem je to první komunikace. Pokud se chce hřebec pářit se samici, použije dotykovou komunikaci. Podřízený kůň vyjadřuje doteky respekt k výše postavenému jedinci. Zvuková komunikace se liší délkou, četností a hlasitostí. Dle toho rozeznáváme řehtání, řícení, ržání, frkání. Pachová komunikace je nejstarší způsob komunikace. Komunikace zraková zahrnuje i mimiku koně. Takle komunikace umožňuje dát koni najevo své pocity pro ostatní. Poznaj, zda je kůň spokojený, uvolněný, nemocný, vystrašený, pozorný.

Komunikace člověka s koněm musí probíhat na úrovni koňské řeči. Je dobré, aby člověk chápal a rozuměl koňským potřebám a instinktům. Dalo by se říci, že by se měl na svět dívat koňskými očima a myslet jako koně. Kůň se nikdy lidskou řeč nenaučí. Člověk s koněm komunikuje nejčastěji pomocí řeči těla a zvukových projevů. V komunikaci pomocí těla je nejdůležitější uvědomovat si pozici těla vůči koni. Hlas člověka má mít stejný tón, modulaci, hlasitost. Pro určitý úkol je důležité používat stejné slovo.

Sedm her je základem Parelliho výcvikového programu. Hry jsou založeny na vzájemném působení matky a hříběte. Potomek se během krátké chvíle musí naučit chodit, přičemž klisna používá tlak. První tři hry jsou základní a zbylé čtyři hry jsou účelové.

Join-Up by se dalo do českého jazyka přeložit jako napojení. Uplatňuje se při nenásilné práci s jakýmkoliv koněm. Než se začne metoda Join-Up používat, je dobré se naučit řeč koní. Celá metoda je zaměřena na partnerství koně a člověka. Mnoho situací vychází z chování volně žijících koní. U Join-Up je důležité pracovat v předepsaném postupu, nedá se zkrátit či zjednodušit.

8 Použitá literatura

BAYLEY, Lesley. 2004. *Kůň a jeho řeč*. Vyd. v češtině 1. Praha: Cesty. ISBN 80-7181-933-6.

BAYLEY, Lesley. 2006. *Koně: práce ze země*. Vyd. 1. V Praze: Metafora. ISBN 80-7359-051-4.

BEDNÁŘ, Frederik. 2006. *Domluvte se se svým koněm*. Brno: MSD, ISBN 80-86633-64-0.

BŘEZINOVÁ, Libuše, PETŘÍK František. 1987. *Chov koní: učebnice pro 4. ročník střední zemědělské školy oboru chovatelství*. Vyd. 1. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Živočišná výroba.

CZAKO, Matej a Martin NOVACKÝ. 1985. *Porovnávacia psychológia: celoštátna vysokoškolská učebnica pre filozofické, prírodovedecké, agronomické fakulty vysokých škôl a vysoké školy veterinárske*. Vyd. 1. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

DIACONT, Kerstin. 2010. *Jak to řeknu mému koni*. Vyd. v češtině 1. Praha: Brázda. ISBN 978-80-209-0380-8.

DURUTTYA, Michael. 1993. *Etológia koní*. Košice: vl. n.

DURUTTYA, Michael. 2005. *Velká etologie koní*. Vyd. roz. 2. Košice: HIPO-DUR. ISBN 80-239-5088-6.

DUŠEK, Jaromír. 2007. *Chov koní*. Vyd. přeprac. 2. Praha: Brázda. ISBN 978-80-209-0352-5.

HEMPFLING, Klaus Ferdinand. 2007. *Tanec s koňmi: shromáždění na volné otěži: od začátku s důvěrou a harmonicky*. Vyd. v češtině 1. Praha: Brázda. ISBN 978-80-209-0351-8.

HERMSEN, Josée. 2012. *Koně: praktická encyklopedie : [plemena, ošetřování koní, sportovní disciplíny]*. Vyd. 8. Čestlice: Rebo. ISBN 978-80-255-0626-4.

HILLOVÁ, Cherry. 2011. *Jak myslí kůň: naučte se porozumět řeči koňského těla*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub. ISBN 978-80-242-3142-6.

HILLOVÁ, Cherry. 2012. *Co by měl každý kůň znát: výcvik a nezbytné dovednosti*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub. ISBN 978-80-242-3645-2.

HROUZ, Jiří. 2012. *Etologie hospodářských zvířat*. Vyd. nezměn. 2. Brno: Mendelova univerzita v Brně. ISBN 978-80-7375-620-8.

MCBANE, Susan a Helen DOUGLAS-COOPER. 2008. *Svět koní*. Vyd. v češtině 1. Praha: Svojtka & Co. ISBN 978-80-7352-965-9.

MICKLEM, William. 2004. *Příručka jízdy na koni*. V Praze: Knižní klub. Universum. ISBN 80-242-1226-9.

MOROZOV, Vladimír Petrovič. 1987. *Jak se dorozumívají zvířata*. Vyd. 1. Praha: Lidové nakladatelství.

PEDERSEN, Jan. 2013. *Hlasy divoké přírody: jak se zvířata dorozumívají*. Vyd. 1. Čestlice: Rebo. ISBN 978-80-255-0753-7.

VOŘÍŠKOVÁ, Jarmila. 2001. *Etologie hospodářských zvířat*. Vyd. 1. České Budějovice: Jihočeská univerzita. ISBN 80-7040-513-9.

WAILLY, Philippe de. 2005. *Hovory se zvířaty: [důkazy lásky]*. Vyd. 1. Praha: Práh. ISBN 80-7252-108-X.

WIDDICOMBE, Sarah. 2009. *Přirozený výcvik koní*. Vyd. 1. V Praze: Metafora. ISBN 978-80-7359-192-2.

ANONYM. *About Join-Up*. [online]. [Citace: 25. 04. 2016]. Dostupné z: http://www.montyroberts.com/ab_about_monty/ju_about/

ANONYM. 2015. *Natural Horsemanship – The Parelli Program*. [online]. [Citace: 25. 04. 2016]. Dostupné z: <http://www.parelli.com/parelli-program.html>

ŠVEHLOVÁ, Dominika. 2013. *Koně a jejich smysly: Sluch*. [online]. 02. 01. 2013. [Citace: 03. 04. 2016]. Dostupné z: <http://www.equichannel.cz/kone-a-jejich-smysly-sluch>

ŠVEHLOVÁ, Dominika. 2013. *Koně a jejich smysly: Zrak*. [online]. 30. 01. 2013. [Citace: 03. 04. 2016]. Dostupné z: <http://www.equichannel.cz/kone-a-jejich-smysly-zrak>